

Motion till riksdagen

1989/90:U536

av Pär Granstedt m.fl. (c)

Baltikum

Efter introduktionen av glasnost under 80-talet har många människor fått nytt hopp. Det gäller inte minst folken i de baltiska republikerna, som införlivades med Sovjetunionen 1940. Under den korta tiden av självständighet under mellankrigstiden byggdes en tradition av flerpartisystem upp. Detta system fick ett abrupt slut vid Stalinregimens annektering av de baltiska länderna 1940. Genom den öppnare politiken i Sovjetunionen under 1980-talet har den nationella utvecklingen i de baltiska republikerna tagit ny fart.

Det var en lång period av kamp för rätten till den egna kulturen och ökad frihet som resulterade i de folkliga manifestationerna 1987. Detta följdes av manifestationer på årsdagen av Molotov-Ribbentrop-pakten. Efter att protesterna fått mer organiserade former och folkfronter bildats i republikerna antogs också flera folkligt väl förankrade politiska krav. Folkfronterna vann stora framgångar vid valet till den sovjetiska folkkongressen våren 1989. Regionalt uppnådde folkfronterna flera viktiga delmål som t ex en ökad ekonomisk självständighet och rätten att använda de egna flaggorna.

Stödet från grannländerna är av stor betydelse för de baltiska republikerna. Därför krävs att Sverige i såväl ord som handling stöder utvecklingen mot alltmer ökat självbestämmande i de baltiska republikerna.

En viktig utlösande faktor i självständighetsprocessen var miljöfrågorna. I Estland avslöjades i februari 1987 en planerad fosforitbrytning på nästan 5 % av republikens areal. I Litauen motsvarades detta av rädslan för hotet från kärnkraftverket Ignalina efter katastrofen i Tjernobyl. Insikten om vikten av omedelbara och genomgripande förändringar för att begränsa miljöskadorna var – och är alltför – en drivkraft i det politiska livet i de baltiska republikerna. I centerns motion om "Östersjön – det unga havet" föreslår vi ett antal åtgärder för att rädda Baltikums hotade miljö.

Centerpartiet har dessutom i en motion om "Ett öppet Europa" presenterat förslag till insatser på bl.a. utbildningsområdet inom ramen för ett ökat samarbete med de baltiska republikerna, Polen och DDR.

Kommunikationer

Under senare delen av 1989 har en reguljär flygförbindelse mellan Stockholm och Tallinn upprättats. Förbindelsen är ett samarbetsprojekt mellan SAS och Aeroflot. Projektet har redan haft betydelse för affärs- och turistut-

bytet mellan Sverige och Estland. Sådana flygförbindelser bör upprättas till samtliga baltiska huvudstäder.

Mot. 1989/90
U536

1990 kommer en färjeförbindelse mellan Nynäshamn och Tallinn att upprättas. En sådan förbindelse kommer att göra det möjligt för svenska turister att resa till en stad i ett grannland som man under en hel generation haft svårt att besöka. Omvänt kommer balter att kunna resa i Sverige. På detta sätt kommer släkt, som på många år inte kunnat träffas av först politiska skäl och senare ekonomiska skäl, att åter kunna umgås med varandra. Dessa nya kommunikationsvägar är av mycket stor vikt för allt folkligt umgänge liksom för utveckling av handel m.m.

Den geografiska närheten mellan de sydöstra delarna av Sverige. Öland och Gotland och de baltiska republikerna bör leda till utökade kontakter mellan dessa regioner inom olika områden. Detta är ett förhållande som kan få stor betydelse för den regionala utvecklingen på båda sidor av Östersjön.

Utbildning och forskning

Den viktigaste delen i de nya ekonomiska självständighetsprogrammen är införandet av marknadsmekanismer i de ekonomiska styrsystemen. Övergången från en planekonomi till en social- och miljöanpassad marknadsekonomi kan på många sätt komma att upplevas som en genomgripande kulturchock.

I Sovjetunionen har t.ex. avtalsrätten inte haft någon framskjuten ställning. I marknads- och blandekonomierna i väst däremot är avtalsrätten m.fl. rättsområden själva grundvalen för handel med varor och tjänster. Den rättsliga regleringen i de baltiska republikerna är f.n. inte anpassad efter de krav som ett marknadsekonomiskt system ställer. Det gäller t.ex. handelsrätt, avtalsrätt och aktiebolagsrätt.

I en marknadsekonomi krävs helt andra insikter i företagande, management och marketing än i en planekonomi. Svenska erfarenheter inom dessa områden kan bidra till en utveckling mot ett ökat marknadsekonomiskt inslag i Baltikum. Ett organiserat rådgivningssystem – uppbyggt på ett enkelt och obyråkratiskt sätt som t.ex. Senior Adviser System där äldre erfarna kollegor inom ett område lämnar stöd och råd till yngre – kan vara en möjlig form av samarbete.

Sverige bör också ta initiativ till ett brett forskningsprojekt för att i samarbete med universiteten i Baltikum följa och underlätta övergången från planekonomi till en socialt och miljöanpassad marknadsekonomi.

Ekonomiskt stöd

En av de stora svagheter i en planekonomi är centraliseringen av beslut och resurser. Detta är också en av grunderna för kraven på ökad ekonomisk självständighet i de baltiska republikerna. Det har i sin tur lett till alltför få tunga investeringar i Baltikum vilket bl.a. inneburit att modernisering av industri, husbyggen och restaurering av äldre byggnader eftersatts. Det finns därför ett stort behov av resurser för ett brett restaurerings- och nybyggnadsprogram.

Centerpartiet har föreslagit ett statligt kreditinstitut som ska förmedla lån till svenska och östeuropeiska företag med förmånliga villkor.

Det är viktigt att underlätta kontakter mellan svenska och baltiska företag på alla nivåer. För att bl.a. stödja svenskt näringslivs kontakter med de baltiska republikerna bör öppnandet av ett kontor för Sveriges Exportråd i Tallinn följas av kontor i Riga och Vilnius. Likaså bör utbyggningen av den konsuler- och handelsverksamheten i Baltikum fortsätta.

Kontakter mellan folken

Det är mycket vanligt med vänortssamarbete mellan kommuner i de nordiska länderna. Ett väl fungerande vänortssamarbete är viktigt eftersom det kan medverka till att skapa en bas för ett brett utbyte av företag, organisationer och folkrörelser mellan orterna. Svenska folkrörelser har sedan lång tid haft ett väl fungerande samarbete med folkrörelser i de nordiska länderna. Här har inte minst Föreningen Norden spelat en viktig roll. Tidigare omfattade detta breda folkliga utbyte också Baltikum. På grund av svårigheterna för enskilda och grupper att få resa mellan de baltiska republikerna och Sverige har kontaktutbytet mellan länderna begränsats.

När nu gränserna mellan Sverige och Estland, Lettland och Litauen efter nära fyrtio år öppnats är det viktigt att planera för en vidgad kontaktverksamhet. Redan i dag har vänortsutbytet vitaliserats. De förbättrade kommunikationerna mellan Baltikum och de nordiska länderna kommer att leda till ökade kontakter länderna emellan.

Sverige bör arbeta för en ökad utbytesverksamhet. Det gäller utbildnings- och kulturområdet, ungdomsutbyte i olika former men även kontakter mellan kulturinstitutioner och fria grupper.

I centerns motion om "Ett öppet Europa" föreslås ett stöd om 10 milj. kr. för kontaktskapande verksamhet mellan folkrörelserna och för kulturutbyte i vid mening. Vi förutsätter att utbytesverksamhet mellan de baltiska republikerna och Sverige ingår som en prioriterad sektor när det gäller att få del av de tilldelade resurserna.

Det finns idag en stor efterfrågan från folken i Baltikum när det gäller information om hur ett demokratiskt system med flera politiska partier och med pluralism i organisationslivet kan organiseras. Man behöver hjälp med att bygga upp demokratiska beslutsstrukturer som samtidigt är effektiva. Många svenska partier och organisationer har redan ett utbrett utbyte med folken i de baltiska republikerna.

Landsbygdsutveckling

Landsbygden i Sovjetunionen har varit starkt eftersatt. Investeringsinsatserna har till övervägande del inriktats på den tunga industrin.

I Baltikum finns goda förutsättningar för ett jordbruk med hög avkastning. Under efterkrigstiden har dock jordbruksproduktionen varit låg. En av förklaringarna till detta har varit att ekonomiska incitament för att effektivisera verksamheten saknats.

Den statliga ensidiga satsningen på kollektivjordbruk och statliga jordbruk har trängt undan det självägda familjejordbruket. De svenska familje-

jordbruken är effektiva och drivs på ett rationellt sätt. Erfarenheter från familj jordbrukens verksamhet kan vara av intresse i baltarnas uppbyggnad av nya självständiga lantbruksenheter. Även erfarenheter från den svenska jordbrukskooperationen kan vara av värde i denna process.

Sedan ett år tillbaka arbetar organisationen Family Farms For Estonia (FFFE) med att stödja uppbyggnaden av familj jordbruk i Estland. Representanter från Lantbruksuniversitetet, Jordbruksdepartementet och Lantbrukarnas Riksförbund har i samarbete med representanter från motsvarande myndigheter och organisationer i Estland startat ett utbildningsprojekt mellan estniska lantbrukare och svenska och estniska lantbruksstudenter. I framtiden planeras att inom projektet bygga upp ett agrart kunskapscentrum. Projektet bör erhålla ekonomiskt stöd. I syfte att möjliggöra en utvidgning av verksamheten till, förutom Estland, även Lettland och Litauen föreslår centern ett anslag om 3,5 milj. kr.

Avslutningsvis är det viktigt att kontakterna mellan Östersjöfolken åter får högsta prioritet. Från I lansa-tiden och framåt blomstrade kontakten mellan Baltikum och de nordiska länderna. Handel och politiska kontakter var utbredd mellan grannfolken. Historien har dock också sina mörka sidor. Hit hör den s.k. baltutlämningen och överlämnandet av den estniska valutareserven. När vi nu går in i en ny tidsepok är det viktigt att de svenska signalerna är fullständigt klara om att denna mörka period i relationerna lämnas.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om flygförbindelser till de baltiska republikernas huvudstäder,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av förbättrade färjeförbindelser med Baltikum,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbytesprogram för studenter, ungdomar m.fl. grupper,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till utveckling av ett agrart utbildningscentrum,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om upprättande av kontor för Sveriges exportråd i Riga och Vilnius samt fortsatt utbyggnad av den konsulära verksamheten,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utveckling av vänortsutbytet och utvidgade kontakter mellan folkrörelser och kulturgrupper,
7. att riksdagen beslutar att från det nya anslaget A 10. Stöd till Östeuropa reservera 3 500 000 kr. att användas för lantbruksutbildning i Family Farms For Estonia's regi.

Stockholm den 25 januari 1990

Mot. 1989/90
U536

Pär Granstedt (c)

Birgitta Hambraeus (c)

Ingbritt Irhammar (c)

Karin Israelsson (c)

Lennart Brunander (c)

Ingvar Karlsson (c)
i Bengtsfors

Karin Söder (c)

Gunhild Bolander (c)

Sven-Olof Petersson (c)

Gunnar Björk (c)